

РОЗДУМИ ПРО СЕНС ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ В НОВЕЛІ К.МОСКАЛЬЦЯ «СПОГЛЯДАННЯ ЧЕРЕШНІ»

Творчість К.Москальця, поета, прозаїка, есеїста, літературного критика, одного із засновників літературної групи ДАК, є непересічним явищем у сучасному культурному процесі. Відзначений літературними преміями журналу «Сучасність», преміями ім. М. Коцюбинського та Г.Сковороди, творчий здобуток цього письменника, на нашу думку, сьогодні ще недостатньо оцінений критикою та осмислений читачем. До творчості письменника зверталися Н.Зборовська, К.Константиненко, В.Пономарьов, Н.Пахаренко, проте, кожний вдумливий читач здатен відкривати нові ідейно-філософські грані творів цього автора, знаходити власні змістові інтерпретації постмодерної оповіді. Різноманітний доробок К.Москальця вражає природністю поєднання глибокої філософської проблематики та сучасністю художнього викладу.

Новела письменника «Споглядання черешні» - один із найяскравіших у цьому смислі творів. Обраний автором жанр у сучасному постмодерному вигляді передбачає незавершеність композиції та можливість різних прочитань твору.

Як зазначає Н.Пахаренко, в основі новелістики К.Москальця лежить «екзистенційна проблематика, розкрита за допомогою яскравих символів. Зокрема, добре помітний вплив теорії нікомуналежності, що позначається на гендерних стосунках персонажів. Нікомуналежність значною мірою співвідноситься з асоціальністю, невизнанням свого обов'язку перед родиною, нацією, людством. Натомість - прагнення бути собою, реалізуватися повною мірою» [Пахаренко 2007: 13].

Сюжет твору доволі простий. Божевільний у смугастому халаті щодня тікає з місця перебування, приходять до дерева черешні і залишається біля нього на нічліг. Дивна, на перший погляд поведінка чоловіка, є свого роду способом досягнення внутрішньої та зовнішньої свободи і свідчить про рішення кардинально змінити власне життя. Зовні неначе нічого особливого не відбувається, немає подієвої насиченості, складності перипетій. Проте, за цією простотою - глибокі роздуми письменника про сенс людського життя, про головне та другорядне у ньому, істинні та штучні цінності.

Новела починається з пейзажної замальовки: «Дерево стояло над урвищем. Цим урвищем закінчувалося величезне місто з усіма брамами, шпилями, театрами, площами і базарами. На дні урвища борсався вузький потічок, а **дерево ціло білими і рожевими квітами**. Під деревом спав чоловік у смугастому халаті» [Москалець 2000: 140].

Символічний образ міста у творі протиставлено образіві дерева. Місто - досить безбарвне, про нього автор говорить лаконічно. На противагу йому змальовано квітуче дерево. Невипадково місто і дерево розділені урвищем, адже вони символізують два різні світи. Постаць людини у смугастому халаті логічно асоціюється в уявленні читача з мешканцем божевільні, особи, яку суспільство ізолювало від себе, очевидно помітивши у ньому певні відхилення від «норм» поведінки.

Про персонажа лише розповідається, що він «прочитав усі, які тільки міг, книги, і скуштував усіх вин .коли ж він закінчив оті, як здавалося, нагальні справи, то збожеволів.» [Москалець 2000: 140]. Перед нами класичний постмодерний тип людини, яка розірвала зв'язки зі світом через неможливість протистояти його деструктивному впливові, тип людини-маргінала.

Живучи, як усі, в сучасному світі, підкоряючись штучно створеним правилам, виконуючи «нагальні» справи, людина не витримує етико-психологічного навантаження, тиску сучасного життя, його божевільного темпу. Спочатку все відбувається за звичним сценарієм. Дивного безіменного персонажа відвозять до божевільні. Суспільство, сучасне місто, забравши усі фізичні та душевні сили з людини, викидає її на узбіччя життя. Людина ж покійно схиляється перед такою неминучістю: «Там він доглядав квіти, справно ходив снідати-обідати-вечеряти, і на процедури, бесідував з лікарями та хворими, вчасно вкладався спати.» Чоловік покійно приймає усталений порядок речей [Москалець 2000: 140].

Так продовжувалося до того дня, «доки не зацвіло дерево над урвищем». Квітуче дерево спричиняє бажання чоловіка вирватися з цього замкненого кола, змінити власне життя на краще, чоловік тікає з лікарні: «Ще не знаючи чому, він уже йшов холодною слизькою стежкою,

перечіпаючись за коріння, лякаючись тіней від дерев і далеких автомобільних сигналів, що видавали себе за погоню, плач, а то за жіночий безнадійний крик. Потім він побіг, ламаючи руками гілки, плутаючись у високій траві, перечіпаючись за повалені хрести, бо там був залишений цвинтар, заплющуючи і розплющуючи очі, то посміхаючись, то кривлячись і схлипуючи» [Москалець 2000: 140]. Він повертається до власного дому перед світанком. Усі його вчинки свідчать про намір повернутися до свідомого життя: чоловік приводить свою зовнішність до норми, готує каву, переглядає листи, іде до свого кабінету і весь день там працює, курячи люльку, бере газети зі скриньки. Родинне життя його триває так, наче нічого не відбулося: дружина купує сорочку, вони разом дивляться телевізор, говорять про се, про те. Проте ця «нормальність» стосунків, життя, яке тече, як раніше, вже не задовольняє чоловіка. Він думає про черешню, турбується про те, що вітер обнесе усі квітки з неї, і вирушає їй назустріч босоніж і у лікарняному халаті.

Чоловік тікає з божевільні, потім іде з власного дому. Відвертим, щирим, поетично налаштованим чоловік стає лише біля черешні. Він стає справжнім. Їй він розповідає про власну втому, не соромлячись говорити про свої думки та почуття.

Тільки біля черешні він відчуває себе абсолютно гармонійно, комфортно. Лише тут життя отримує яскраві кольори, а чоловік відчуває здатність мріяти, радіти життю: «Він притиснувся плечем до якоїсь стіни і почав шукати Полярну, а коли знайшов, зрадів невимовно, так, щоб ніхто не чув, заспівав «Їхав козак за Дунай», і вирушив на північ» [Москалець 2000: 141], «великі волохаті зорі світили просто в обличчя, так низько висіли, ніби повітряні кульки на новорічному святі, ...світили зорі і співав соловей» [Москалець 2000: 142].

Епізод, коли чоловік іде до закинутого цвинтаря і вкладається спати у «досить затишний» склеп свідчить про серйозне рішення померти для попереднього життя і народитися для нового. Уві сні до чоловіка знову приходять черешня: «ти одразу мені приснилася, - аж у очах померкло, аж забракло повітря, . не напружуючи зору, я розгледів кожну тичинку у кожній квітці, кожну бджолу, що сиділа то тут, то там; нічний вітер навіть не торкнувся тебе, такої чистої, як радість, черешні» [Москалець 2000: 141].

Ідилію порушує санітар Вася, який знаходить утікача, прив'язує мотузкою до черешні, щоб той не утік. Прикметною постмодерною рисою твору є те, що автор звертається до історико-літературних символів та асоціацій. Наприклад, образ людини, прив'язаної до дерева, так само самотньої, незрозумілої іншим, зустрічається у відомому романі латиноамериканського письменника Габріеля Гарсія Маркеса «Сто років самотності»: божевільного Хосе Аркадіо Буендіа родина прив'язує до каштана, а він, у свою чергу, є умовною асоціацією з прикутим до скелі Прометеєм, героєм, що вирішив змінити усталений порядок речей.

Хлопець і дівчина із міста (іншого світу), побачивши чоловіка, вирішують його злякати. Лише підійшовши ближче, вони розуміють, хто це. Злий намір раптом обертається на добру справу: дівчина віддає чоловікові їжу, яку взяла з дому: «Широко розплющеними очима чоловік дивився на неї. Тоді підвів голову - місяць, квітуча черешня. Він опустил голову - нехитрі дари на свіжій, уже вкритій росою траві» [Москалець 2000: 142].

Чоловік відчуває себе повністю щасливим, незважаючи на те, що позбавлений «нормальних» у традиційному смислі умов життя, розуміння оточуючих, втратив усі зв'язки з реальністю.

В цьому смислі логічним, на нашу думку, буде навести слова М.Епштейна: «В екзистенціалізмі початку-середини ХХ ст. розрив людини з людством набуває етико-психологічних обрисів, як непроминальна самотність індивіда, неможливість спілкування, беззмістовність буття. нарешті, постмодерн. знімає проблему відчуження тим, що усуває саму проблему реальності. Вона не просто відчужується, зречевлюється чи позбавляється змісту - вона зникає...» [Епштейн 2000: 35]. Ставши абсолютно вільним, він просить у Бога не забирати черешню - символ щастя і душевної гармонії - «.сльози полилися з натрудженого серця мого, і підвівся я з колін, підносячи руки до неба, дякуючи, що почуто було мою молитву» [Москалець 2000: 142].

Про те, що чоловік обрав істинний, на думку автора, життєвий шлях, свідчить те, що хлопець і дівчина знову наступного дня приходять до нього. Вони принесли їжу, а дівчина, виявивши співчуття та турботу, випрала брудний халат чужої людини. Таким чином, вчинок чоловіка викликав розуміння інших. З іншого боку урвища (міста) двоє людей повернулися до

дивного чоловіка, оскільки він став у їхньому житті важливішим, ніж увесь попередній досвід існування.

Твір завершується реченням з багатозначною семантикою: «Черешня не обсіплеться вже ніколи» [Москалець 2000: 144].

Епіграф, уривок з твору Мацуо Басьо «Моєму учневі», японського поета ХУІІ ст., в якому йдеться про необхідність людського вибору на користь справжніх, істинних життєвих цінностей, повернення до своїх витоків: «Подорожній у далекій країні! Повернися, я тобі покажу істинні квіти» [Москалець 2000: 140]. Названий уривок, як і вся творчість поета логічно пов'язані з ідейним навантаженням новели К.Москальця. Концепція світобудови, відображена у віршах Басьо, бере свої витoki з китайської поезії танської епохи. Японська поетична традиція, як відомо, тісно пов'язана з філософською. Оскільки людина - це частина природи, то немає сенсу детально описувати людські почуття в художньому творі. Достатньо зробити короткий пейзажний малюнок, і читач, носій національної традиції зрозуміє, що у творі йдеться про людину, її внутрішній світ. Для поезії Басьо характерні мотиви самотності, духовної незалежності, філософського ставлення до життя, байдужості до життєвих благ, усвідомлення необхідності злиття людини з природою. Одним із найяскравіших образів у поезії Басьо є вишневий цвіт, що символізує справжню природну красу, а також нагадує про недовговічність усього живого на землі. Коли вичерпано усі фізичні та душевні сили, вилікувати людину може лише природа. Сучасний світ, суспільство вбивчо впливають на особистість з тонкою душевною будовою. Об'єднання з природою і є, по суті, виявом справжньої свободи.

Узявши епіграфом слова японського поета, К.Москалець утверджує думку про те, що сенс життя людини полягає в духовному звільненні, отриманні внутрішньої свободи, єдності з природою та філософському ставленні до всього мирського, суєтного, матеріального.

ЛІТЕРАТУРА

1. Эпштейн 2000 - Эпштейн М. Постмодерн в России. Литература и теория. - М.: Издание Р.Элинина, 2000. - 368 с.
2. Луков 2003 - Из истории литературы Востока ХУІІ века. Япония. Басе // Луков В.А. История литературы: Зарубежная литература от истоков до наших дней. - М., 2003. - С.186-188.
3. Москалець 2000 - Москалець К. Споглядання черешні // Москалець К. Рання осінь. - Львів: Класика, 2000. - С.140-144.
4. Пахаренко 2007 - Пахаренко Н. Своєрідність художнього мислення Костянтина Москальця. - Автореферат дис. . . . кандид. філол. наук. - Кіровоград, 2007. - 20 с.

Оксана НИЧКО

© 2008

ПОЛІНІЙЦІ У ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ ДЖОНА СТЕЙНБЕКА

Вважають, що одним із найкращих, вдаліших закордонних нарисів нехудожньої літератури Стейнбека є нариси про Францію, куди письменник неодноразово приїздив та в яку був нестямно закоханий. Метою дослідження є реконструкція образу етнічно-ЧУЖОГО француза у творчій свідомості американця Джона Стейнбека. Наукова новизна нашої роботи полягає в тому, що вперше досліджується образ - французів - у творчій свідомості американського письменника Джона Стейнбека з перспективи утвердження або спростування ним етнічних гетеростеретипів. Лауреатові Нобелівської премії присвячено сотні наукових досліджень світової науки, та жодне з них не розглядає його творчість через призму імагології, як відбиття образів інших народів у свідомості письменника, як письменникову рецепцію СВОГО і ЧУЖОГО.

Для імагологічного аналізу образу француза ми вибрали найбільш популярні, вибіркові його есе, адже маємо справу з жанром нехудожньої літератури, документальною прозою, неофіційними документами, що передбачають насамперед особисті точки зору письменника - журналіста на предмет спостереження, суб'єктивний досвід та реальні факти французького життя, взяті з відомої книги публіцистичного жанру Стейнбека *"America and Americans and Selected Non-Fiction"* з розділу *"Journalist abroad"* та *"Occasional pieces"*, такі як: *"The Soul and Guts of France"*, *"One American in Paris"*. Для зміцнення імагологічного дослідження